

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 81'373'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.1>

АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЛЕКСЕМИ *ВІЙНА* (НА МАТЕРІАЛІ КОРПУСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

ASSOCIATIVE-SEMANTIC RELATIONS OF THE LEXEME *ВІЙНА* (BASED ON THE UKRAINIAN LANGUAGE CORPUS)

Бабич М.Є.,

orcid.org/0009-0009-3012-0824

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національного транспортного університету*

Слива Т.В.,

orcid.org/0009-0004-3079-2982

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських, романських та східних мов
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

У статті описано склад і структуру асоціативно-семантичної групи з вихідним словом *війна*. Слова не лише позначають реалії навколишнього світу, а й викликають низку додаткових образів, зумовлених за ситуацією, попереднім досвідом тощо. Ці комплекси називають асоціативними значеннями, а співвіднесеність слів під час вживання – асоціативними зв'язками.

Вербальні асоціації досліджуються представниками різних наук. Зазвичай такі дослідження проводяться в лінгвістичному та психологічному напрямках. Лінгвістів передусім цікавлять чинники, завдяки яким асоціати об'єднуються навколо слова-стимулу. Одним із таких чинників є наявність спільної семантики.

Групи слів, пов'язаних асоціативно та семантично (асоціативно-семантичні та асоціативно образні поля тощо), найчастіше потрапляють у поле зору когнітивістів, оскільки утворюють найближчий контекст імені концепту. Ми розглядаємо асоціативно-семантичну групу з точки зору лексичної семантики. Ця парадигма являє собою сукупність граматично однорідних лексем, які асоціативно пов'язані з вихідним словом і корелюють за посередництва гіпер- і гіпосем.

За допомогою асоціативного експерименту, а також шляхом суцільної вибірки було сформовано асоціативне поле лексеми *війна*. Дефініційний та дистрибутивний аналіз були застосовані для визначення її семантичної структури. Виділені компоненти визначили склад аналізованої асоціативно-семантичної групи, у якій виділяються денотативні зони з інтегральними семами 'військовий підрозділ', 'учасник бойових дій', 'територія', 'зброя', 'техніка' тощо.

Оскільки фундаментом асоціювання може бути використання стимулу та асоціата в обмеженому контексті, тобто семантично пов'язані слова, які зустрічаються в одному контексті, так само асоціюються, як і слова, виявлені під час асоціативного експерименту, матеріалом дослідження слугували тексти Корпусу української мови, у яких слово-стимул *війна* зустрічаються поруч із асоціатами.

У перспективі планується дослідження асоціативно-семантичних груп наступних рівнів з метою формування асоціативно-семантичної структури.

Ключові слова: асоціативно-семантична група, сема, гіперсема, гіпосема, каузема, рефлексема.

The article describes the composition and structure of an associative-semantic group with the source word *війна*. Words not only denote realities of the surrounding world but also evoke a number of additional images determined by the situation, previous experience, etc. These complexes are called associative meanings, and the correlation of words during use is called associative relations.

Representatives of various sciences study verbal associations. Typically, such studies are conducted in linguistic and psychological directions. Linguists are primarily interested in the factors that unite associates around a stimulus word. One such factor is the presence of shared semantics.

Groups of words connected associatively and semantically (associative-semantic and associative-image fields, etc.) most often fall into the field of view of cognitivists, as they form the closest context of the name of the concept. We consider the associative-semantic group from the point of view of lexical semantics. This paradigm is a set of grammatically homogeneous lexemes that are associatively related to the source word and correlate through hyper- and hyposemes.

Using an associative experiment, as well as through a continuous sample, an associative field of the lexeme *війна* was formed. Definitional and distributional analyses were used to determine its semantic structure. The identified components

determined the composition of the analyzed associative-semantic group, in which denotative zones with integral semes 'military unit', 'combatant', 'territory', 'weapon', 'equipment', etc. are distinguished.

The basis of association can be the use of a stimulus and an associate in a limited context, that is, semantically related words that occur in the same context are also associated, in the same way as words revealed during an associative experiment. Thus, the material of the study was the texts of the Ukrainian Language Corpus, in which the stimulus word *війна* occurs next to associates.

In the future, it is planned to study the associative-semantic groups of the following levels in order to form an associative-semantic structure.

Key words: associative-semantic group, seme, hyperseme, hyposeme, causeme, reflexeme.

Постановка проблеми. Складність та численність лексичного рівня мови, різноманітні відношення між його одиницями передбачають різноманіття лексичних парадигм. Системні лексикологічні дослідження мають на меті обґрунтування значущості ознак, категорій, параметрів лексем, що об'єднуються в групи, а відкритість лексичної системи, зумовленість її розвитку не лише власне лінгвістичними, а й екстралінгвістичними факторами свідчить про необхідність урахування в наукових дослідженнях реального суб'єкта мовленнєвої діяльності – людини з її життєвим досвідом, системою цінностей, сумою знань, комунікативними потребами тощо. Тож, серед усіх напрямків дослідження мови важливе місце посідає антропоцентризм. Усе більше зростає інтерес до того, як відображається у мові людина – як мовець і як адресат, як носій мови та культури тощо.

У лексичному значенні слова представлені різні аспекти – денотативний, сигніфікативний, конотативний та ін. Ба більше, визнаючи «лінгвістичну структуру» значення, науковці (зокрема психолінгвісти) так само визнають його «психологічну структуру», яка виявляється шляхом зіставлення слів у мовленні, а не лише як одиниць лексикону. Давно помічено, що слово не лише вказує на певний предмет, а й викликає цілу мережу додаткових образів, близьких за ситуацією, попереднім досвідом тощо. Такі комплекси значень прийнято називати асоціативними значеннями, а згадану систему співвіднесеності (або протиставлення) слів у процесі їх вживання – системою асоціативних зв'язків слів.

Поширення структурного підходу до вивчення лінгвістичних одиниць різних рівнів позначилося на дослідженні асоціацій. Лінгвісти та психолінгвісти намагалися виявити об'єктивні чинники, завдяки яким асоціати об'єднуються навколо слова-стимулу. Ще Ф. де Соссюр зазначав, що «...асоціація може зближувати слова, пов'язані між собою лише смыслом» [8, с. 133], тобто семантичний зв'язок лексем зумовлює наявність асоціативного зв'язку між ними. Тож, згодом інтерес до вивчення асоціативно та водночас семантично пов'язаних слів перемістився з периферії до центру наукової уваги.

Традиційно групи лексем досліджуються з точки зору спільної семантики (синоніми, анто-

німи, лексико-семантичні групи слів) або із ситуаційно-тематичних позицій (тематичні, гіперо-гіпонімічні, холо-партитивні групи). Особливе місце серед лексичних парадигм посідає асоціативно-семантична група (АСГ), члени якої відображають предметно-логічні зв'язки позначуваних явищ дійсності і при цьому пов'язані на рівні сем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Асоціації тривалий час вивчаються науковцями різних галузей. Власні класифікації асоціацій пропонували (Аристотель, Б. Спіноза, Р. Декарт, Д. Гартлі, Т. Гоббс, Д. Юм, Дж. Мілль та ін.). Не стояли осторонь і лінгвісти. Відомі праці Ш. Баллі, Е. Велландера, В. Вундта, Х. Мюнстерберга, М. Траутшольдта, Ст. Ульмана, Г. Шпербера, присвячені дослідженню вербальних асоціацій. Зазвичай такі дослідження проводились з двох позицій – психологічної (Д. Діз, Г. Кент, Дж. Міллер, О. Розанов, Ч. Кофер та ін.) та лінгвістичної (М. В. Крушевський, М. М. Покровський, О. О. Потєбня, Б. Бурдон, Г. Вудроу, Ф. Ловелл та ін.). Так, семасіологи та лексикологи, досліджують семантичні зв'язки стимулів та асоціатів (Т. Ковалевська, Т. Є. Недашківська, Н. В. Романова, Д. І. Терехова та ін.). Когнітивісти концептуальну та мовну картини світу розглядають шляхом аналізу асоціативно-семантичних полів або асоціативно-образних комплексів (С. Я Єрмоленко, О. Кирилюк та ін.). Без аналізу вербальних асоціацій не обійшлося й дослідження мовної особистості (Т. І. Крига, Л. Струганець та ін.). Асоціати досліджуються як поза контекстом, так і в процесі породження тексту та його сприйняття (Дж. Сьорль, Н. Д. Іванова, І. Гоцинець, К. В. Коротич, Ж. В. Марфіна та ін.). Тож, дослідження асоціативно пов'язаних слів є актуальним у сучасній лінгвістиці загалом і в лінгвістичній семантиці зокрема. Ба більше, у межах лінгвістичної семасіології виокремився особливий напрям – асоціативна семантика. Саме для цієї галузі особливо актуальними є поняття асоціативний ряд, асоціативне поле, асоціативно-семантичне поле, асоціативно-образне поле, асоціативно-семантична група тощо. Проте слід зазначити, що науковці не мають одностайної думки щодо їх визначення.

Термін «асоціативне поле» ввів у науковий обіг Ш. Баллі, який зазначав, що мовна система являє

собою широку мережу постійних мнемонічних асоціацій, подібних у всіх суб'єктах мовлення, – асоціацій, які поширюються на всі складові мови від синтаксису, стилістики, потім лексики і словотвору до звуків і основних форм вимови. Наразі асоціативне поле визначають як «сукупність асоціатів, реакцій на слово-стимул, виявлених шляхом асоціативного експерименту» [6, с. 43]. На позначення такої сукупності слів також пропонується термін *асоціативна група* [9, с. 22]. В. Порциг застосовував термін *асоціативний ряд*. На думку науковця, він утворюється на основі сполучуваності слів у мовленні. Термін *асоціативно-семантичне поле* (АСП) не має однозначного тлумачення. Так, О. В. Сергєєва визначає його як поле, у якому навколо спільної семантичної ознаки об'єднуються не лише слова, до семантичної структури яких входить ця ознака, а й асоціативно пов'язані із нею одиниці. К. В. Коротич вважає, що це «сукупність мовних / мовленнєвих одиниць на позначення певного поняття, об'єднаних на основі семантичного й асоціативного зв'язку» [4, с. 7]. Так само використовують термін *асоціативно-образне поле*, що, на думку Ж. В. Марфіної репрезентує «асоціативно-образний ореол слова», об'єднуючи семантично пов'язані лексеми, які у різних контекстах (художніх творах) актуалізують потенційні значення, зазнають «стилістичного оновлення», розширюють свою семантику [5, с. 7]. У когнітивістиці АСП сприймається як проєкція концепту на індивідуальний лексикон, тобто як сукупність лексем, що утворюють найближчий контекст імені концепту, при цьому асоціативно-семантична група є його частиною [3].

Ми розглядаємо АСГ як лексико-семантичну парадигму. З точки зору лексичної семантики, АСГ являє собою сукупність граматично однорідних лексем (тобто членів однієї частини мови), які асоціативно пов'язані з вихідним словом і корелюють за посередництва гіпер– і гіпосем: гіперсеми вихідного слова (кауземи) співвідносяться з гіпосемами членів парадигми (рефлексемами), при цьому гіперсеми рефлексем є гіпосемами для кауземи.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є визначення структури і складу АСГ «війна», що передбачає формування асоціативного поля «війна», визначення семантичних ознак кауземи, виявлення семантичних зв'язків слова *війна* та її асоціатів, з урахуванням яких утворюється АСГ.

Слово *війна* було об'єктом низки досліджень. Передусім досліджувався концепт «війна» шляхом виокремлення та аналізу лексико-семантичних та асоціативно-семантичних полів, на

матеріалі художніх творів або інформаційних ресурсів (Н. І. Бойко [1], О. Кирилук [3] та ін.). Такі наукові розвідки набули особливої актуальності в контексті російської збройної агресії проти України. Наше дослідження проводилось виключно в межах лексичної семантики.

Традиційно задля визначення асоціативної структури слова, асоціативних зв'язків лексем тощо застосовують асоціативний експеримент. Але оскільки фундаментом асоціювання може бути можливість використання стимулу (кауземи) та асоціата (рефлексеми) в обмеженому контексті, а текст цілком можна вважати матеріалом для формування асоціативного значення слова, можна дійти висновку, що семантично пов'язані слова, які зустрічаються в одному контексті, так само можуть асоціюватись, як і слова, виявлені під час асоціативного експерименту. Тож, матеріалом нашого дослідження стали тексти Корпусу української мови.

Виклад основного матеріалу. Склад асоціативного поля слова *війна* було визначено за результатами нескерованого асоціативного експерименту, а також шляхом суцільної вибірки з тлумачних словників (оскільки, як зазначалось раніше, наявність семантичного зв'язку передбачає наявність асоціативного).

У межах поля представлені 4 частиномовні блоки – субстантивний, ад'єктивний, вербальний і адвербіальний.

Ад'єктивний блок представлений номінаціями, що характеризують війну з погляду: 1) масштабів (*світова, глобальна, всесвітня, локальна*); 2) способів ведення (*ядерна, атомна, холодна, гібридна*); 3) цілей та локалізації війни (*громадянська, народна, вітчизняна, визвольна*); 4) соціально-політичного змісту (*імперіалістична, феодална*); 5) тривалості (*довга, затяжна, коротка*); 6) наслідків (*руйнівна*); 7) емоційної оцінки (*страшна, жорстока, священна, жахлива, кривава, моторошна, проклята*) та ін. Адвербіальний – лексемами *страшно, погано, безнадійно, моторошно, темно, навмисне*, вербальний – *була, скінчилася, почалася, пройшла, підірвала, прийде, не буде, не повториться, не скінчилася, продовжувалася, стріляти* тощо.

Найбільш потужний субстантивний блок, утворений лексемами на позначення: 1) родів військ; 2) військових підрозділів; 3) учасників бойових дій; 4) предметів обмундирування; 5) відзнак; 6) територій воєнних дій; 7) методів / способів ведення війни; 8) зброї та боєприпасів; 9) військової техніки та транспортних засобів; 10) споруд; 11) результатів та наслідків воєнних дій; 12) нагород; 13) явищ, що супроводжують бойові дії; 14) країн; 15) почуттів, емоцій та інших

абстрактних понять; 16) літературних творів про війну. Саме цей блок, з огляду на наше розуміння АСГ, є основою для формування парадигми.

Ядро лексичного значення слова визначається шляхом дефініційного аналізу. СУМ наводить таке визначення: *війна* – «1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо» [7, т. 1, с. 669]. Тож, можемо виділити гіперсеми «боротьба», а також диференційні семи «організована», «збройна», «між державами», «між класами». Але з урахуванням лише словникової дефініції семантичну структуру слова неможливо визначити в її повному обсязі. Науковці застосовують інші види аналізу задля її доповнення та уточнення – контекстуальній, дистрибутивній, валентнісній, етимологічній тощо. Аналіз текстів Корпусу української мови дозволив виділити семантичні ознаки «мета» і «результат», репрезентантами яких можуть бути семи «перемога», «поразка»; локативна ознака «місце»; фазові значення «початок», «середина», «кінець»; ознаки «суб'єкт» та «об'єкт» (репрезентовані семами «держава», «людина» тощо); семи «не залежить від волі людини», «руйнівний», «всеосяжний», «явище, якому важко протистояти», «відразливий», «мотошний» тощо. Тож, з урахуванням визначених ознак, зважаючи на дані асоціативного експерименту, можна сформулювати АСГ.

Так, сема «збройний» пов'язує каузему із синонімами *армія* («1. Сукупність усіх сухопутних, морських і повітряних збройних сил держави. 2. Сухопутні збройні сили.» [7, т. 1, с. 61]), *військо* («Збройні сили держави; армія» [7, т. 1, с. 670]) та їх гіпонімами *авіація*, *флот*, а також із назвами родів військ: *піхота*, *артилерія* тощо: *Яка може бути війна без армії?* (В. Шкляр), *Долину вперше за цю першу війну на сірих конях влетіло чуже військо* (М. Матіос).

Сема «збройний» («зброя») є інтегральною ще для низки лексем, які утворюють у складі АСГ окремі денотативні зони, а саме:

1) види зброї та боєприпасів: а) холодна зброя (*меч*, *шабля*, *піка*, *шашка*, *багнет* тощо): *От уже не думав ніколи, що тому мечеві судилося бути випробуваним на справжній війні* (І. Багрянний); б) вогнепальна зброя (*автомат*, *кулемет*, *пістолет*, *гранатомет*, *гармата*, *гаубиця* тощо): *Спочатку я просто жахався цієї картини, а потім поволі звик, як солдат на війні звикає до грому гармат*. (О. Довженко); в) боєприпаси (*снаряд*, *патрон*, *куля*, *бомба*, *міна*, *лимонка*, *граната*, *ракета* тощо): *Під час війни біля нього розірвалась бомба*. (В. Винниченко); *Невдовзі по війні знайшов якусь розривну штуку: міну*. (В. Шевчук); *Нам попалися звичайні "телячі" вагони, подовбані за війну кулями та осколками*. (О. Гончар);

2) військова (озброєна) техніка: а) сухопутна (*танк*, *БМП*, *бронетранспортер* тощо): *... а вона <...> здається, бачить їх на полі бою, серед жахів війни, і Степура разом з нею бачить їх уже там, віч-на-віч з танками на вогненних задніпровських рубежах*. (О. Гончар); б) морська (*крейсер*, *міноносець*, *торпедоносець*, *підводний човен*, *авіаносець* тощо): *Під час імперіалістичної війни в Балтійському морі було потоплено німецький крейсер "Магдебург"*. (М. Трублаїні); в) повітряна (*літак*, *бомбардувальник*, *винищувач*, *вертоліт* тощо): *...літав на бомбардувальнику в часи Другої світової війни*. (Л. Костенко);

3) збройні протистояння (*битва*, *бій* тощо): *Буковина часів Першої світової війни – arena жорстоких боїв* (М. Матіос); бойові дії (*обстріл*, *стрілянина*, *бомбардування* тощо): *...несподіваний обстріл запущеного, поруйнованого війською порту Хорли* (О. Гончар); *Знамення на небі, комети, вогненні написи, голоси духів, сходження янголів, оновлення церков, які завтра рухнуть під бомбардуванням, – жодна війна не обходиться без своєї метафізичної історії*. (О. Забужко).

Локативна ознака «місце» є інтегральною для назв територій, на яких відбуваються бойові дії (*фронт*, *полігон* тощо). Наприклад, *фронт* – «3. Місце, район, де відбуваються воєнні дії і розташовані діючі війська під час війни; протилежне тил» [7, т. 10, с. 645]: *Під кінець Світової війни вони потоваришували на Західному фронті*. (В. Шкляр).

Сема «людина (учасник бойових дій)» репрезентує семантичну ознаку «суб'єкт» і представлена як інтегральна в низці асоціативів, що позначають:

1) учасників бойових дій (*боєць*, *партизан*, *солдат*, *вартовий*, *піхотинець*, *артилерист*, *сапер*, *розвідник*, *кулеметник* та ін.): *Тільки оцей ось опецькуватий артилерист Гришко, що був до війни комірником у колгоспі...* (О. Гончар); *...героїчні солдати Вітчизняної війни, козаки й дружинники прадавніх визвольних війн*. (О. Бердник); *А він лежить у спокійній землянці, і війни нема, є лише білий місяць на порозі, та лункі кроки вартового, та якась дивна Зоря* (О. Гончар);

2) військові звання та посади / осіб, які мають ці звання та обіймають відповідні посади (*маршал*, *генерал*, *адмірал*, *офіцер*, *майор*, *капітан*, *лейтенант*, *сержант*, *комбриг*, *комдив* та ін.): *...самих генералів аж п'ятеро, і війна турецька* (Б. Грінченко); *Виявилось, що той сержант зустрічав на війні офіцера (теж капітана) дуже схожого на мене*. (А. Сіренко).

Семантична ознака «об'єкт» є інтегральною для лексем *ворог*, *противник* і под. (*ворог* – «2. також збірн. Супротивник на війні, у воєнних діях.» [7, т. 1, с. 739]; *противник* – 2. збірн. Вороже

військо, ворожі збройні сили; ворог. [7, т. 8, с. 316]): *Ми йдемо до бою з **ворогами**, котрі виграли світову **війну*** (Ю. Яновський); *...тим дужче озброюватимуться **противники**, тим страшніше буде вибух **війни*** (В. Винниченко).

Значення ‘результат’ поєднує каузему з лексемами *перемога* та *поразка*: *...вони прокладають шлях **до перемоги**, але ж то **на війні*** (В. Шкляр); *...марили про реванш після ганебної **поразки у війні** чотирнадцятого року*. (Ю. Дольд-Михайлик); а також з лексемою *руйнування* – синтаксичним дериватом дієслова *руйнуватися* («Знищуватися, перетворюватися на руїни (внаслідок стихійного лиха, війни і т. ін.)» [7, т. 8, с. 898], яке містить в семантичній структурі гіпосему ‘війна’, що репрезентує семантичну ознаку ‘причина’: *...це число Марса – символу **війни та руйнування*** (В. Савченко), *Естетика **війни (руйнування й убивства)** навіть більш розроблена* (В. Слапчук).

Слід зазначити, що деякі рефлексми вступають в асоціативно-семантичні зв’язки з кількома кауземами у межах асоціативного поля. Так, лексеми *перемога* і *поразка* пов’язані як із словом *війна*, так і з його рефлексмами *битва*, *бій*: *Перемога в битві – це ще не перемога у війні* (А. Любка); *Князь Пугач розповів грекам про **поразку персів у битві** зі скіфами*. (І. Білик). Тобто рефлексми слова *війна* так само можуть бути кауземами для інших його асоціативів. Наприклад, для назв предметів обмундирування або приміщень / споруд кауземами є назви учасників бойових дій (*безкозирка* – «Кашкет без козирка, який носять військові **моряки**» [7, т. 1, с. 130]; *бліндаж* – «Укриття, влаштоване на бойових позиціях **для захисту групи воїнів** від артилерійського та іншого вогню.» [7, т. 1, с. 201]), *окоп* –

«*2. **військ**. Земляна споруда, що служить укриттям від вогню, вогневою позицією та місцем спостереження за ворогом **для одного бійця** або підрозділу; шанець.» [7, т. 5, с. 675] та ін.) (підкреслення наше – М.Б., Т.С.). Лексема *бій* є кауземою для слова *полон*, але так само асоціюється зі словом *війна*: *Здається, під час **війни** потрапив у **полон*** (М. Єщенко). Таким чином формуються АСГ другого рівня, а на їх основі – АСГ третього рівня і т. д. Сукупно асоціативно-семантичні групи, члени яких пов’язані (як безпосередньо так і опосередковано) з вихідною кауземою *війна*, утворюють асоціативно-семантичні структури.*

Як бачимо, не всі асоціати увійшли до складу АСГ (наприклад, назви країн, на території яких велись або ведуться воєнні дії, назви почуттів тощо), що пояснюється відсутністю семантичного зв’язку.

Висновки. Отже, на підставі наявності семантичних зв’язків на рівні гіпер– та гіпосем між асоціатами та словом-стимулом *війна* було сформовано асоціативно-семантичну групу, у межах якої виділено кілька денотативних зон: назви родів *військ*, *збройних протистоянь*, *зброї* та *боеприпасів*, *бойової техніки*, *учасників бойових дій* та ін. Інтегральними для формування цих зон є семи ‘збройний’, ‘боротьба’, ‘місце’, ‘результат’, ‘суб’ект’, представлені в семантичній структурі вихідного слова як гіпосеми. При цьому сема ‘війна’ може бути визначена як диференційна (периферійна) у складі рефлексем, оскільки всі вони позначають предмети, явища, події, характерні для війни.

У перспективі планується дослідження асоціативно-семантичних груп наступних рівнів з метою формування асоціативно-семантичної структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко Н. І. Специфіка лексико-семантичного поля концепту «війна» в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні». *Література та культура Полісся*. Том 102 № 17f (2021): Серія «Філологічні науки». № 17. С. 116–130.
2. Гоцинець І. Поняття «асоціативно-семантичне поле» у різних галузях лінгвостилістики. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2016. С. 285–293.
3. Кирилук О. Вербалізація символів російсько-українського збройного конфлікту (моделювання асоціативно-семантичного поля). *KELM* (Knowledge, Education, Law, Management), № 1(37), 2021. С. 112–117.
4. Коротич К. В. Асоціативно-семантичне поле «безпека / небезпека» в дискурсі української преси ХХ–ХХІ століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01. Харків, 2007. 20 с.
5. Марфіна Ж. В. Асоціативно-образне поле назв спорідненості в мові поезії ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01. Київ, 2004. 370 с.
6. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля – К., 2010. 844 с.
7. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
8. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
9. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко та ін. Київ : Знання, 2010. 210 с.